

NORDØSTGRØNLANDSK KOMPAGNI **NANOK**

Feltrapport fra rejsen til Nordøstgrønland 1991

Siriusmændene Henning Poulsen (tv) og Svend Henckel foran Zackenberg 1954

1. feltsæson

Indledning

Selvfølgelig var det også denne gang Erik Jensen, der stod bag det hele. Han og jeg var i halvtredserne ramlet sammen i Sirius, hvor vi blev slædemakkere. En af vore rejser gik i Danmarksekspeditionens slædespor rundt om Nordost-rundingen og ned i Danmarksfjorden.

Vi blev grebet af den stadig uløste gåde, der knytter sig til denne ekspedition og brugte megen tid - særlig efter hjemkomsten - på at komme mysteriets løsning nærmere. Planer for en ekspedition derop blev det også til, men vi kom nu ikke af sted - familie og arbejde havde alligevel første prioritet. Og årene gik indtil 1987, hvor Erik havde fået fat på en trediemand. Nu skulle vi altså af sted - og af sted kom vi - uden at finde det ringeste. Altså må vi prøve igen næste år, sagde Erik. Men jeg havde fået nok, og Erik fandt Jens Schultz. Og heldige var de, for i 1988 indskrev de sig i Grønlandshistorien ved at finde en vardeberetning fra Danmarksekspeditionen.

Beruset af dette held drog de af sted igen i 1989, uden denne gang at efterlade sig de ringeste spor i Grønlandshistorien. Den følgende sommer blev Erik pænt hjemme, og vi, der er hans venner, sagde: Se, nu er han faldet til ro. Men selvfølgelig var det løgn og latin. På biblioteket havde han lånt bogen »Fangstmandsliv« af Birthe Lauritsen, og myten om Danmarksekspeditionen blev totalt fortrængt af beretningen om det hensygnende fangstkompani Nanok. Her måtte kunne gøres noget, og han begyndte at tumle med ideer om, hvor der skulle sættes ind for at få udviklingen vendt.

Altså, op på kysten igen og kigge på forholdene, og samtidig få indfriet et løfte til rejsekammeraten Jens om at vise ham kystens perle, Young Sund. I Birthes bog fandt han navne på Nanoks bestyrelse, og i efteråret 1990 skrev han til direktøren, Mogens Graae. Erik bad om at måtte låne Zackenberg

Stationen den kommende sommer for sammen med nogle kammerater at udbedre det forsømte hus. Direktøren skrev omgående tilbage, at han fandt, det var en glimrende ide og gav sit samtykke til benyttelse af stationen.

Penge, sagde Erik, bliver ikke noget problem. Fra ekspeditionstiden vidste jeg, at han havde en formidabel evne til at skaffe sponsorer og rejse midler. Så alt lå i de bedste hænder.

Men fra anden side var andre ude efter Zackenberg. En videnskabelig station i området var på tegnebrættet, og Mogens Graae var blevet kontaktet af kvartærzoologen Morten Meldgaard, der luftede muligheden af at anvende fangststationen som base under bygningen af den videnskabelige station. Derfor gik Mogens Graae i gang med at udarbejde et projekt til reparation af bygningerne, udvidelse af samme med henblik på den nye opgave, anskaffelse af motorbåd, radiomateriel, brændsel, proviant m.m. Men vigtigst af alt - han søgte gennem sine venner i Marinen om skibslejlighed på det nye inspektionsskib Thetis, der sommeren 1991 skulle til Nordøstgrønland på kombineret inspektions- og olieeftersøgningstogt.

Mogens havde store visioner: Måske det gamle fangstkompani stod foran sin renæssance. Vel var forholdene på kysten ændret, der var kommet fredninger til lands og til vands, og den nye nationalpark medførte strenge bestemmelser på mange områder. Men alligevel øjnede han et håb, så da Marinens svar indløb: Velkommen om bord - tag en ledsager med - aftal nærmere med skibschefen, sammenkaldte han i hast til møde hjemme hos sig selv i Tuen. Der var ikke megen tid. Marinens svar indløb sidst i juli, og Thetis skulle afgang fra Reykjavik den 6. august.

Nordøstgrønlandsk Kompagni NANOK ser dagens lys

Fangstmændene (fra v.) Peder Klokker, Mogens Graae og Kjeld Soelberg foran Zackenberg 1947

Mødet afholdtes den 29. juli 1991. Da der i det gamle Nanok var tradition for, at bestyrelsesformanden skulle være søofficer, havde Mogens indkaldt sin gode ven, kommandørkaptajn Aage Hjort Hansen til at bestride denne post. Indkaldt var også Peter Schmidt Mikkelsen (Sirius 1977), der i disse år arbejdede på sin bog om fangstmændene og deres virke på kysten.

Som initiativtager til det hele var Erik jo selvskrevet, og han havde taget sin rejsekammerat Jens med. Jeg var også indkaldt, men uvidende om sagens udvikling hyggede jeg mig i min sejlbaad ude på Kattegat. Først da jeg søgte ind til Grenå for at proviantere, erfarede jeg, at Lyngby Radio i dagevis forgæves havde kaldt mig. Jeg fik meget, meget travlt - men nåede det.

Et par timer efter mødets start var det nye Nanok en realitet, og de fremmødte udgjorde den nye bestyrelse. Vi aftalte, at jeg skulle ledsage Mogens, der telefonisk orienterede skibschefen på Thetis, der på det tidspunkt lå i Nordatlanten.

Mogens Graae (l. v.) ved Mørkefjord Stationen ca. 1948

Problemer

Men nu kom der grus i maskineriet. Mogens sendte besked til Grønlands Hjemmestyre, at vi agtede os op til kysten, ligesom Sirius i Daneborg blev orienteret. Meddelelsen til slædepatruljen var ledsaget af en appel om lidt assistance, hvis det blev påkrævet. Hertil svarede man, at man ikke så, vi havde tilladelse til at komme ind i Nationalparken, at tidspunktet for vor ankomst var ubelejligt, samt at Zackenberg fra et Sirius synspunkt havde meget lav prioritet.

Vi var åbenbart ikke synderlig velkomne på kysten, og hvad værre var: Marinen begyndte at få kolde fødder. Det krævede meget arbejde af Mogens overfor Marinen og andre instanser at hævde vor ubestridelige ret til at tilse og reparere vore egne anlæg, om de så lå nok så meget i en nationalpark.

Det var jo netop en sådan tilladelse Ministeriet for Grønland havde givet det gamle Nanok tilbage i 1979, hvorefter den til enhver tid siddende bestyrelse kunne efterse, vedligeholde og opholde sig på kompagniets ejendomme. Så gav Marinen sig, og sekretariatsleder Henning Thing fra Dansk Polarcenter sagde: »Se nu bare at komme af sted. Så skal jeg nok sørge for de videre formaliteter«. Det var mandfolkeord, og nu kom der skred i det. Selv fra Thetis kom der hjælp. Afrejsen fra Reykjavik var blevet udskudt til den 7. august om aftenen.

Oprejsen

Om formiddagen den 7. august tog Mogens og jeg med SAS til Reykjavik og fandt Thetis i Vesthavnen. Chefen, kommandørkaptajn Poul Bjørn Sørensen, bød os velkommen om bord, anviste os kvarter i hospitalet og orienterede om kommende dages aktiviteter. Han mente, at der var en fair chance for med helikopter at løfte os ind til Zackenberg om et par dage, når vi formentlig ville være i nærheden. Med hensyn til afhentning ville det straks være lidt mere problematisk, men der ville nok dukke en chance op engang i september. Klokken 22.00 lettede vi. Sejladsen nordover gik ganske planmæssigt. Der var næsten ingen is, men farten var meget beskedent, når vi havde det seismologiske udstyr ude, og opmålinger foregik.

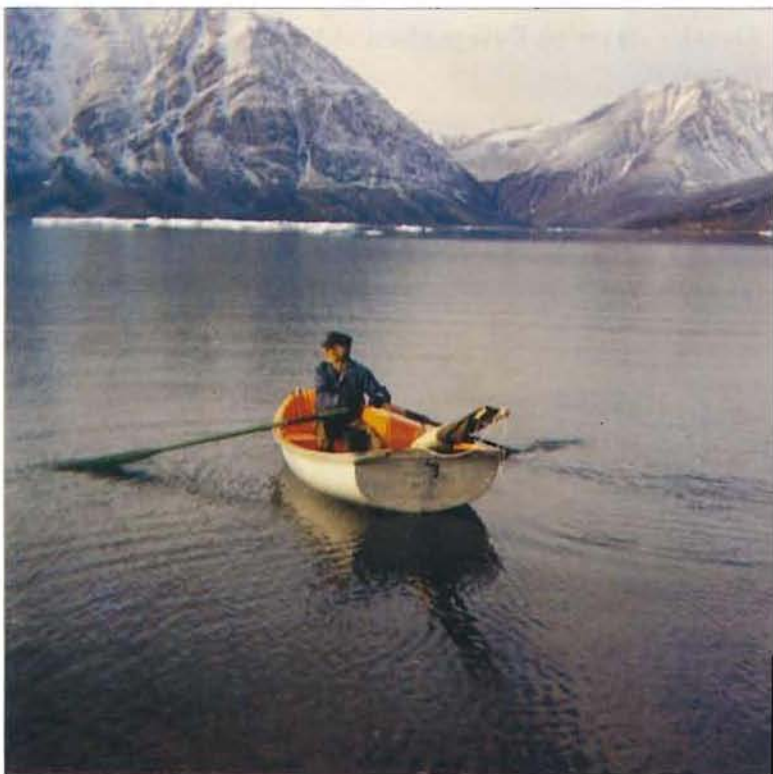
Vi havde en radioforbindelse med Sirius, der understregede, at kul og proviant på Zackenberg ikke måtte røres. Skibschefen gav os derfor 40 liter petroleum, så med vores egne 20 kg proviant, riffel, bøsse og fiskenet var vi i grunden godt rustet til opgaven. Hen på eftermiddagen den 10. blev vi HELI-løftet til Daneborg, og efter et kvarters palaver på flyvepladsen viderebragt til Zackenberg.

Mogens Graae 1947 og 1991

Zackenberg 1991 under restaurering

Henning står til søs

På stationen

Det var en meget forsømt station, vi tog i besiddelse. På tomten lå masser af kul spredt for vinden sammen med brædestumper og knuste laksetønder. På vestsiden af hovedhuset og på vindfanget på husets østside hang det gamle tagpap i laser. Døren til vindfanget var smadret, og skindhuset var i en ynkelig forfatning uden pap og døre. Så der var nok at tage fat på.

Af stationsbogen fremgik det, at der få timer før vor ankomst havde været et bådhold fra Sirius, der havde optalt provianten i spisekamret. Det var Sirius' ejendom, som vi skulle holde os fra. Men hvorfor skulle vi også forgribe os på den, vi havde jo vores egne 20 kg, som ved udpakningen fremstod som én stor æggecake. Næsten alle æg var knust, flasker med stegeolie var utætte, og det hele var rystet sammen i én stor velduftende masse, men spist blev det hele - det er kun et spørgsmål om at være sulten nok.

I det gamle Pearyland/Simpson ekspeditionsområde tæt på stationen fandt vi nogle dåser med forskellig proviant, og selv om de var 35-40 år gamle, blev de fortæret med stort velbehag. Bedst af alt var en 5 kg dåse med tørrede kartofler mærket US-Army 1944.

Vi satte laksegarn, og Mogens, der er en fremragende kok, fremtryllede de lækreste retter. Vi lod gerne garnet stå i 10 minutter, så havde vi fisk nok til en 10 dages tid.

På tunet samlede vi pil og birk til rygningen - resultatet var overmåde lækert. Der var masse af gæs, også ret tæt på stationen, men de var vist fredede.

I de kommende dage indrettede vi os på stationen; vi nød livet og havde masser af arbejde. Den lille Moses-jolle havde et stort hul i siden, som blev udbedret med maling og lærred, uens årer blev afkortet og tilpasset, og et sværd blev monteret for at mindske afdriften, når det gik for fulde sejl med den hjemmelavede rig. Det sidste var nu tidsspilde, jollen blev aldrig nogen god sejler, men den gjorde god fyldest ved transport af materiel til stationen.

Tunet omkring stationen blev ryddet for kul, brænde og brugbare materialer. Vindfanget på østsiden blev omdannet til lager og depot. Brændet alene fyldte det næsten. En ny meget solid hoveddør og en zinkbeslået vindfangsdør blev fremstillet af forhåndenværende materialer. Vinduerne blev repareret med hjemmelavet kit, og vigtigst af alt: Hus og skorsten blev pappet med, hvad vi fandt på stationen. Der var ikke pap til overs til skindhuset - det trængte ellers hårdt - men vi fremstillede og isatte manglende døre og skodder.

Ugerne gik, og vi fandt os godt tilrette. Denne tilværelse passede os begge svært godt. Vejret var skiftende, men vi havde da herlige solskinsdage. På en sådan var jeg en tur til St. Sødal og inspicerede undervejs Nanok-hytten der. Den var i en sørgelig tilstand.

Andre ture gik til Halvøen, og to gange travede jeg til Daneborg for at høre nyt om Thetis' forventede ankomst til området. Med jollen udforskede vi kysten og spejdede efter sæl - uden at se nogen.

Vi fik skam også selv besøg. En herlig solskinsdag ankrede en Sirius-båd op ved stationen, og vi havde glæden ved at kunne beværte tre Sirius-folk med det bedste, huset formåede. Det var nu ikke alverden, og for at det ikke skulle se alt for fattigt ud, stjal jeg fra spisekamme-

Skindhuset har fået nye døre og skodder

Venskabsbesøg fra Daneborg

ret - og Gud tilgive mig denne synd - en dåse portugisiske sardiner. Det var jo den optalte proviant, men ret skal være ret: Jeg har aldrig fra Sirius hørt ét bebrejdende ord.

Ved august måneds slutning begyndte vinteren så småt at melde sin ankomst. Snedækket på fjeldene krøb længere og længere ned, vandelven gav mindre og mindre, og nyisen begyndte at lægge sig. For ikke at løbe tør for vand, inden der kom sne, etablerede vi i junger og spande et indendørs depot. Måske håbede vi inderst inde, at vi ikke blev afhentet. Udsigten til en overvintring var en særdeles behagelig og ganske spændende tanke. Sådan kom det ikke til at gå, for den 17. september var helikopteren der, og efter en kort mellemlanding i Daneborg fortsatte vi til Thetis, der var på en sydlig kurs 80 sømil øst for Young Sund.

Henning Poulsen, Zackenberg 1991

Hjemrejsen

Mogens og jeg blev vel modtaget på skibet, og det skortede ikke på ironiske bemærkninger om vort ydre. Begge havde vi tabt flere kilo og var i topform, men den fik Thetis hurtigt spoleret med friskbagte boller til morgenmaden, overdådige måltider, drinks om aftenen og et behageligt driverliv. Det var et arbejdende skib, vi var kommet til, så når vejret tillod det, var det seismografiske udstyr aktiveret og farten nede på 4-5 mil.

Det var en underlig sommer, hvor der åbenbart ikke var nogen isbælte af betydning. Isen havde først helt oppe ved Lamberts Land stoppet Thetis' videre færd mod nord. Men nu gik det sydover, og selv om der ikke var is af betydning, var efteråret sat ind med blæst og sne.

Vi fortsatte uden om Hold with Hope, ind til Waltershausen Bræ, ud igen til Bontekoe, ind igen og vesten om Ymer Ø til Ella Ø. Sammen med flere andre var jeg i land for at se stationen, men alt var aflåst, og vejret var forbandet med kuling og sne. Det fik jeg ikke meget ud af. Vi fortsatte ned gennem Kong Oscars Fjord - nu og da i så hårdt vejr, at vi måtte ligge underdrejet.

Vel ude af fjorden satte vi kursen nordover, og når vejret tillod det, var det seismografiske udstyr i gang, men det kneb med at finde tilstrækkelig roligt vand til målingerne. Ved Shannon Ø vendte vi og stod sydover igen. Vi gik ind i Scoresbysund Fjord, og i Hall Bredning blev det den 28. september besluttet at ophøre med målingerne.

Dagen efter var vi tilbage i Reykjavik efter en usædvanlig, men pragtfuld sørejse. Skibschefen havde hjulpet os til to pladser på en RDAF C-130 bound for Værløse, men forinden var der tid til lidt sightseeing i by og omegn. Vi var hjemme den 5. oktober.

Min rejsekammerat

Det var en fantastisk oplevelse at være sammen med kompagniets Grand Old Man, Mogens, gennem så mange uger. Han var altid i godt humør og vældig optaget af, hvad der kunne gøres for Zackenberg og hans nye kompagni iøvrigt. Han var jo på hjemmebane heroppe. Som så mange andre skulle han efter krigen prøve kræfterne af i nye omgivelser, og det blev det gamle fangstkompagni Nanok, der gav ham chancen.

I årene 46, 47 og 48 virkede han som fangstmand på kysten med base på Hochstetter, Mønstedhus eller Zackenberg. Men det var Zackenberg, der stod

hans hjerte nærmest, så da Dansk Pearyland Ekspedition i årene 1947-51 søgte en proviant- og udrustningsleder på basen ved Zackenberg, slog Mogens til. Senere kom han ind i Nanoks bestyrelse, overtog direktørstolen efter J. G. Jenov for sluttelig i 1989 at købe, hvad der var tilbage af det gamle kompagnis aktiver.

Mogens elskede stedet og det frie liv, vi levede. Han var et stort menneske, og det var et privilegium at få lov til at lære ham rigtigt at kende.

Henning Poulsen

Mogens Graae i et tænksomt øjeblik, Zackenberg 1991

Denne feltrapport, Nanoks første, har ikke tidligere været offentliggjort. Den udgives i anledning af Kompagniets 75 års fødselsdag den 20. maj 2004. Den er skrevet på basis af notater og dagbøger. Mogens Graa døde i 1999.

Ref.: Peter Schmidt Mikkelsen: Nordøstgrønland 1908-60 - Aschehoug 2001.

